

‘Onze Belgen’

Op 30 mei 2025 was het 85 jaar geleden dat het binnenvaartschip ‘Rhenus 127’ met aan boord meer dan 1.000 Belgische krijgsgevangenen op het Hollandsch Diep bij Willemstad op een Duitse mijn liep.

Het is dit jaar ook 80 jaar geleden dat de eerste georganiseerde herdenking door het Belgische 1e bataljon Fuseliers Oorlogsvrijwilligers (‘Spearheads’) plaatsvond. Zij waren hier na de bevrijding, in de periode 23 december 1944 – 8 mei 1945 gelegerd voor de bewaking van de grens van het bevrijde gebied. Het nieuwe front lag aan de overzijde van het Hollandsch Diep.

En het is 75 jaar geleden dat op 29 mei 1950, Tweede Pinksterdag, het monument op de begraafplaats aan het Hollandsch Diep is onthuld.

Het monument is een blijvend aandenken dat ons iedere keer dat we erlangs komen of een afbeelding ervan zien, herinnert aan de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog én de jonge mannen die hier, ver van hun vaderland, omgekomen en begraven zijn. Het zijn ‘Onze Belgen’ geworden.

Een tentoonstelling

Afb. 1 Monument.

Het past in de doelstellingen van de Heemkundekring om deze historische gebeurtenissen op een passende wijze door te geven en zo een bijdrage te leveren aan het levend houden van de nagedachte-

Afb. 2. Opening tentoonstelling door wethouder Danny Dingemans en Inez en Willy Miguez-Zurings.

nis van de omgekomen en in Willemstad begraven soldaten, ver van hun thuis in België. Dan doen we met een tentoonstelling waarin zij centraal staan.

Inleiding

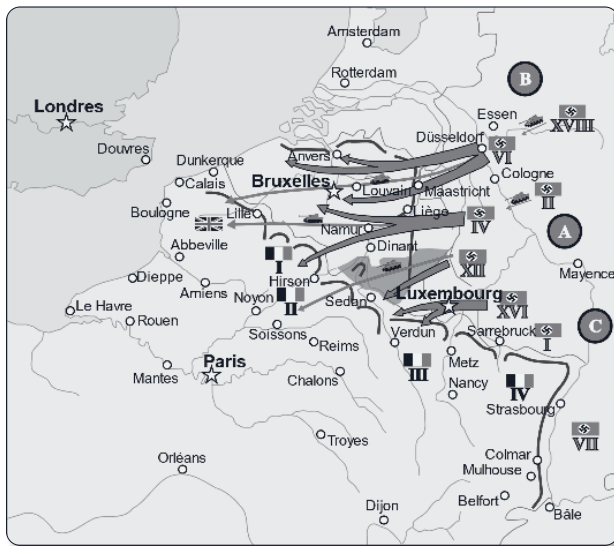
De lezers van dit blad zullen misschien denken: alweer een verhaal over oorlog en militairen. Hiervoor is al verantwoord ter herinnering waarvan en met welk doel dit artikel geschreven is. Het vertelt niet alleen het verhaal van ‘Onze Belgen’ die als krijgsgevangenen per schip naar Duitsland werden afgevoerd en op het Hollandsch Diep bij Willemstad omkwamen of elders in Nederland gesneuveld zijn, maar in de context ook het verhaal van de ‘bufferfunctie’ van België, hoe dat land zijn leger organiseerde en ondanks de opgelegde neutraliteit toch twee keer in een oorlog getrokken werd. ‘Onze Belgen’ zijn daar ook het slachtoffer van geworden.

De Duitse inval 10 mei 1940

Op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen Nederland, België en Luxemburg binnen. Het was onderdeel van hun aanvalsplan om Frankrijk te bezetten. De geallieerde legers werden naar het noorden gelokt en met een ‘Blitzkrieg’ door de Ardennen rukten de Duitse eenheden op naar het Kanaal en sneden daarmee de Britse en Franse troepen af die naar centraal België waren opgemarcheerd.

Na deze operatie, *Fall Gelb* genaamd, passeerden de Duitse troepen de Maginot-linie en rukten tot

ver in Frankrijk op. Het neutrale België werd zo voor de tweede keer ¹ tegen wil en dank in een oorlog gezogen.

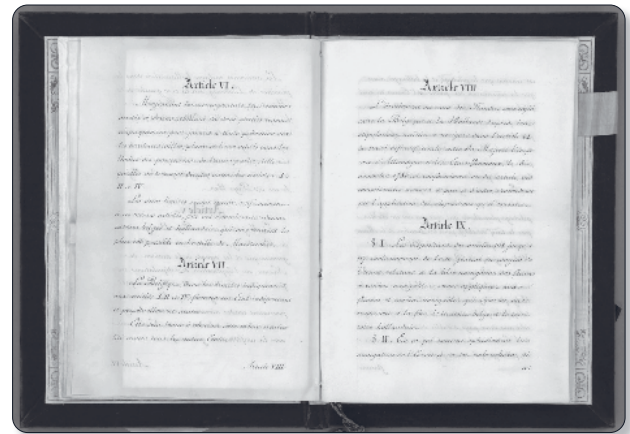
Afb. 3. Duitse inval in België en Luxemburg.

Hoe zat dat nu met die neutraliteit van België?

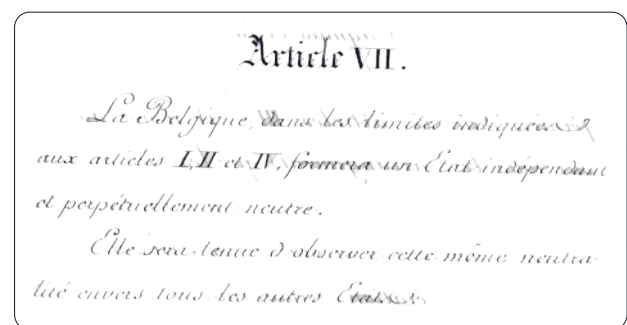
Het inmiddels soevereine België ² had als land van de 'grote mogendheden' ³ in 1839 onafhankelijkheid en neutraliteit opgelegd gekregen. Met deze bindende overeenkomst werd de Belgische onafhankelijkheid internationaal erkend, definitief geregeld en werden de grenzen vastgelegd.

In artikel 7 van het Verdrag van Londen van 19 april 1839 was bepaald dat België neutraal moest blijven. Neutraliteit houdt in dat een land in geval van oorlog geen partij kiest voor één van

beide kanten, en in ruil daarvoor niet aangevalen wordt door één van beide partijen.

Afb. 4. Tractaat van afscheiding van Nederland en België van 19 april 1839.

Afb. 5. Artikel VII van het Tractaat.

'België zal, binnen de grenzen aangegeven in de artikelen I, II en IV, een onafhankelijke en permanent neutrale Staat vormen.

Het zal gehouden zijn dezelfde neutraliteit in acht te nemen ten opzichte van alle andere Staten.'

Na de Belgische Opstand in 1830 was in artikel 5 van het Scheidingsprotocol van het Koninkrijk der Nederlanden van 20 januari 1831 al bepaald dat de grootmachten de nieuwe staat een 'eewigdurende neutraliteit' garandeerden en zich er bovendien toe verbonden de 'integriteit en de onschendbaarheid van zijn grondgebied' te eerbiedigen.

Het Belgische leger

Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 werd al wel een leger opgericht. In het begin bestond dat leger uit een kleinere deeltijdse militie vanuit o.a. de bestaande 'Burgerwacht'.

Er werd vanuit gegaan dat België als neutrale bufferstaat met garanties van Frankrijk, Groot-Brittannië en Pruisen, geen grote permanente militaire macht nodig had. Het Belgische defensieconcept ging er dan ook van uit dat het leger enkel moest standhouden tot de komst van deze 'garanten'.

De landsverdediging was gebaseerd op een veld-

¹ De eerste keer was in de Eerste of Grote Oorlog 1914 – 1918.

² Bij het Wiener Congres in 1815 waren de noordelijke zeven provincies met delen van de vroegere Habsburgse (Oostenrijkse) Zuidelijke Nederlanden door de grote mogendheden staatkundig samengevoegd tot het (verenigd) Koninkrijk der Nederlanden. Ze moesten fungeren als een bufferzone tussen Frankrijk en Pruisen (Duitsland). De Belgische opstand in 1830 tegen koning Willem I leidde tot een afscheiding van de zuidelijke provincies en tot de onafhankelijkheid van België. Het Nationaal Congres besloot in een decreet van 22 november 1830 dat het onafhankelijke België een parlementaire constitutionele monarchie zou worden. Bij het decreet van 29 januari 1831 besloot het Nationaal Congres dat de officiële titel die het Belgische staatshoofd zou dragen die van Koning der Belgen zou zijn. Leopold van Saksen Coburg-Gotha-Saalfeld werd op 21 juli 1831 de eerste koning der Belgen: Koning Leopold I van België.

³ De grote mogendheden: het koninkrijk Pruisen, het keizerrijk Oostenrijk, het keizerrijk Rusland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Ierland.

leger en een drievoudige verdedigingslinie van versterkte steden en vestingwerken (*'Wellington-linie'*) en een aantal forten.

Al snel werd echter duidelijk dat België een regulier leger nodig had om het land te beschermen. Dat was o.a. in 1851 na de staatsgreep van Napoleon III in Frankrijk. Ook ten tijde van de Frans – Duitse oorlog (1870 – 1871) bestond de vrees dat een van beide partijen om strategische redenen hun tegenstander zou aanvallen via België en de meesten hadden er weinig geloof in dat het Belgische leger zo'n aanval zou kunnen afslaan. Er was ook een terechte vrees voor een Franse annexatie. Daarom werd in de loop van de tijd het leger meerdere keren gereorganiseerd en het groeide tot zo'n 100.000 manschappen, althans op papier.

De basis voor rekrutering was tot het einde van de jaren 1890 *'selectieve dienstplicht'*, waarbij vrijstellingen gekocht konden worden. Dit betekende in de praktijk dat slechts een kwart van de jonge mannen effectief dienstplicht deed, waarvan het grootste deel bestond uit de armere lagen van de bevolking. In België werden rekruten geselecteerd door een loterijstelsel. Degenen die geselecteerd werden konden echter ontsnappen aan de dienstplicht door een vervanger te betalen (*'remplacement militaire'*). Dit stelsel bevoordeelde de goedgevoelden en werd in het buitenland afgedaan als inefficiënt en onpatriottisch.

In 1909 werd het lotingsstelsel afgeschaft. In 1913 werd een verplichte en universele dienstplicht ingesteld in België. Hierdoor groeide de krijgsmacht tot 33.000 militairen (in vreedstijd), die via een algemene mobilisatie kon opgetrokken worden tot 120.500 man.

Onafhankelijkheidspolitiek en terugkeer naar een strikte neutraliteit

Het Verdrag van Versailles van 28 juni 1919 ⁴ hief de neutraliteit van België definitief op. Voor de verdediging van het land had dit vergaande gevolgen. In 1923 volgde door de politieke situatie ook nog eens een grote legerreorganisatie. Het werd wettelijk mogelijk om het leger drastisch te verkleinen tot 74.000. In 1926 werd het aantal divisies van de krijgsmacht teruggebracht van 16 divisies naar 6.

⁴ Verdrag waarmee de Eerste Wereldoorlog formeel werd beëindigd.

De nieuwe Militiewet die de dienstplicht regelde, bracht deze plicht terug van 12 naar 10 maanden. Het leger verkleinde verder in omvang. In 1935 telt het nog slechts 40.000 manschappen, terwijl dat er wettelijk meer dan 60.000 moeten zijn. Om de landsverdediging toch nog enigszins overeind te houden, ondertekenden België en Frankrijk op 7 september 1920 in Parijs een *'Frans-Belgisch defensief militair akkoord'*.

Toen de Frans-Belgische bezettingstroepen uit het Rijnland teruggetrokken ⁵ werden, ging België vanaf maart 1931 de verplichtingen van het defensieve militaire akkoord afzwakken. Men vreesde dat de Fransen België ongewild in een preventieve oorlog tegen Duitsland zouden meesleuren. België ging een eigen, onafhankelijke koers varen.

Op 20 juli 1936 kondigde België een *'uitsluitend en fundamenteel'* Belgische buitenlandse politiek aan. Deze *'onafhankelijkheidspolitiek'* van een regering van nationale eenheid kreeg een zeer grote meerderheid in het parlement.

Frankrijk en Groot-Brittannië onthieven België op 24 april 1937 van haar verplichtingen uit 1839, maar hun belofte tot militaire bijstand hernieuwden ze, *'voor het geval dat...'*

De Duitsers garandeerden op 13 oktober 1937 eveneens het grondgebied van België.

De voorwaarde was wel dat de Belgische regering geen nadelige maatregelen voor Duitsland zou treffen in geval van conflict met een derde mogendheid.

Toen begin september 1939 met de invasie van Polen door Duitsland de Europese oorlog uitbrak, riep België officieel zijn *'neutraliteit'* uit. De zgn. onafhankelijkheidspolitiek werd een echte officiële *'neutraliteit'*.

Het Belgische leger versterkt zich vanaf 1936

Met de opzegging in 1936 van het Frans-Belgisch

⁵ In 1921 hadden de geallieerden de hoogte van de Duitse herstelbetalingen vanwege de Eerste Wereldoorlog vastgelegd: deze bedroegen in totaal het astronomisch bedrag van 132 miljard goudmark.

Door een bewuste inflatiepolitiek trachtte de Duitse regering de geallieerden ervan te overtuigen dat Duitsland uiteindelijk niet in staat zou zijn dit bedrag te betalen. Begin 1923 bezetten Franse en Belgische troepen het Ruhrgebied, het belangrijkste Duitse industriegebied, om nieuwe herstelbetalingen af te dwingen. De Duitsers beschouwden deze inval als diepe vernedering. De bezetting duurde tot 1929.

akkoord uit 1920 komt er een rigoureuze koerswijziging in de Belgische buitenlandse en militaire politiek. De minister van Landsverdediging komt met een nieuwe Militiewet die de dienstduur van 10 naar 17 maanden brengt. Het is ook vanaf 1936 dat men in België niet enkel meer rekening houdt met een mogelijke invasie vanuit Duitsland, dat in datzelfde jaar Rijnland herbezet en zo de gedemilitariseerde buffer tussen België en Duitsland uitschakelt, maar hoe langer hoe meer naar Frankrijk kijkt als een mogelijke agressor.

Er komen in de periode 1937 – 1938 extra verdedigingslijnen langs de Franse grens. Gedurende deze twee jaren wordt het veldleger versterkt.

Mobilisatie

Na de oproep van Hitler tot annexatie van Sudeetenland wordt op 24 september 1938 in België *‘de Versterkte Vredesvoet’* (= mobilisatie) afgekondigd en zijn er na drie dagen 300.000 mannen onder de wapens. Na de chaotisch verlopen mobilisatie werd op 30 september 1938 alweer gedemobiliseerd. De soldaten mochten plots naar huis, lieten alles vallen en vertrokken. Na deze mislukking werd een nieuw, gefaseerd uit te voeren mobilisatieplan opgesteld.

42

Afb. 6. Mobilisatie reservisten op weg naar hun eenheid.

Op 1 september 1939 wordt in België zowel fase B als C van het mobilisatieplan afgekondigd. Fase A was al op 25 augustus in werking getreden. Fase C bestond eruit dat men nieuwe eenheden ging creëren. Fase D wordt afgekondigd in januari 1940, fase E trad in werking op het moment van de Duitse aanval op België. De laatste fase bestond enkel nog uit het mobiliseren van de diensten van het leger zelf.

De situatie op 10 mei 1940 is aldus de volgende: het Belgische leger, iets meer dan 600.000 soldaten sterk (ongeveer 8% van de bevolking) en een 50.000 tal officieren, verdeeld over 18 divisies,

zijn opgesteld langs de verdedigingsstellingen, bestaande uit vier hypermoderne forten, 15 opgeknapte forten en 13 verouderde forten. Het Belgische leger is klaar voor een nieuwe stellingenoorlog. Zover zal het echter niet komen...

Het Belgisch leger, een leger van merendeels dienstplichtigen (miliciens) en reservisten

Op 3 september 1939 nam koning Leopold officieel het bevel van het Belgische leger in handen. Het Belgische leger was een leger van dienstplichtigen (in het Belgisch militair jargon ook wel *miliciens* genoemd) en reservisten.

Tussen 1918 en 1940 werd, in principe, elke jongeman geacht om zijn dienstplicht te vervullen in het jaar dat hij 20 jaar werd. Alle mannen die in eenzelfde jaar geboren waren, werden ingedeeld in een klasse oftewel klas die genoemd werd naar het jaar waarin ze hun legerdienst begonnen.

Tijdens het interbellum werd een klas in twee grote groepen opgeroepen. Twee keer per jaar stond het leger dus voor de enorme uitdaging om in alle eenheden enerzijds de ervaren miliciens te zien vertrekken en anderzijds de nieuwe rekruten te moeten opleiden. Een nieuwe klas die bij het begin van het jaar was opgeroepen, werd tijdens de lente en zomer klaargestoomd voor de traditionele grote manoeuvres in de vroege herfst.

De duur van de dienstplicht veranderde in het interbellum

De militiewet van 28 oktober 1936 legde de duur definitief vast op 12 maanden voor alle wapens, met een verlenging tot 17 maanden voor de militieklassen 1937 tot 1941. Bovendien werd vanaf de 13de maand dienst een zeer bescheiden loon van 300 frank per maand uitbetaald.

Na de actieve periode onder de wapens, mocht de milicien naar huis en werd hij onderdeel van de reserve. Hij was dan met zogenaamd onbepaald verlof. Vervolgens zou de milicien-reservist met zekere regelmaat deelnemen aan wederoproeping. Zo'n wederoproeping duurde meestal een dag of tien en vond elke twee tot drie jaar plaats.

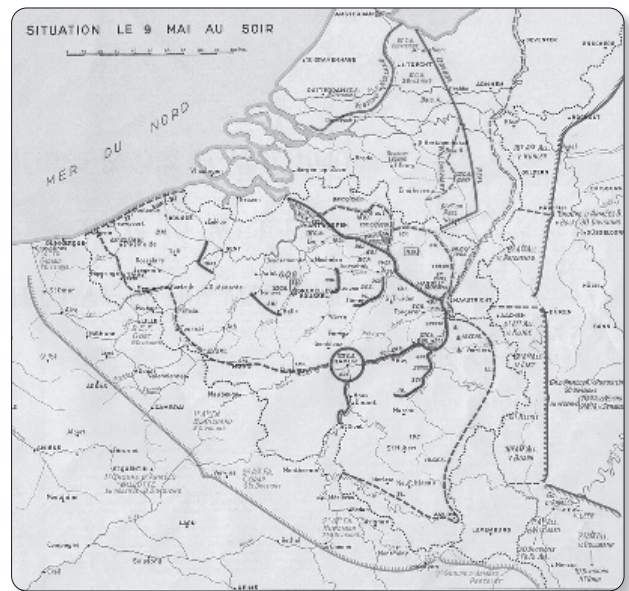
Na 15 jaar was het beste er af en werd de milicien overgeheveld van de reserve naar de territoriale troepen die landweer genoemd werd. Daar was hij nog 10 jaar onderworpen aan de dienstplicht, maar werd daarvoor in de regel alleen

gemobiliseerd in geval van oorlog. De milicien-reservist werd uiteindelijk na 25 jaar op definitief verlot geplaatst en van alle dienstverplichtingen ontheven.

De defensieve landsverdediging van België: drie opeenvolgende verdedigingslijnen

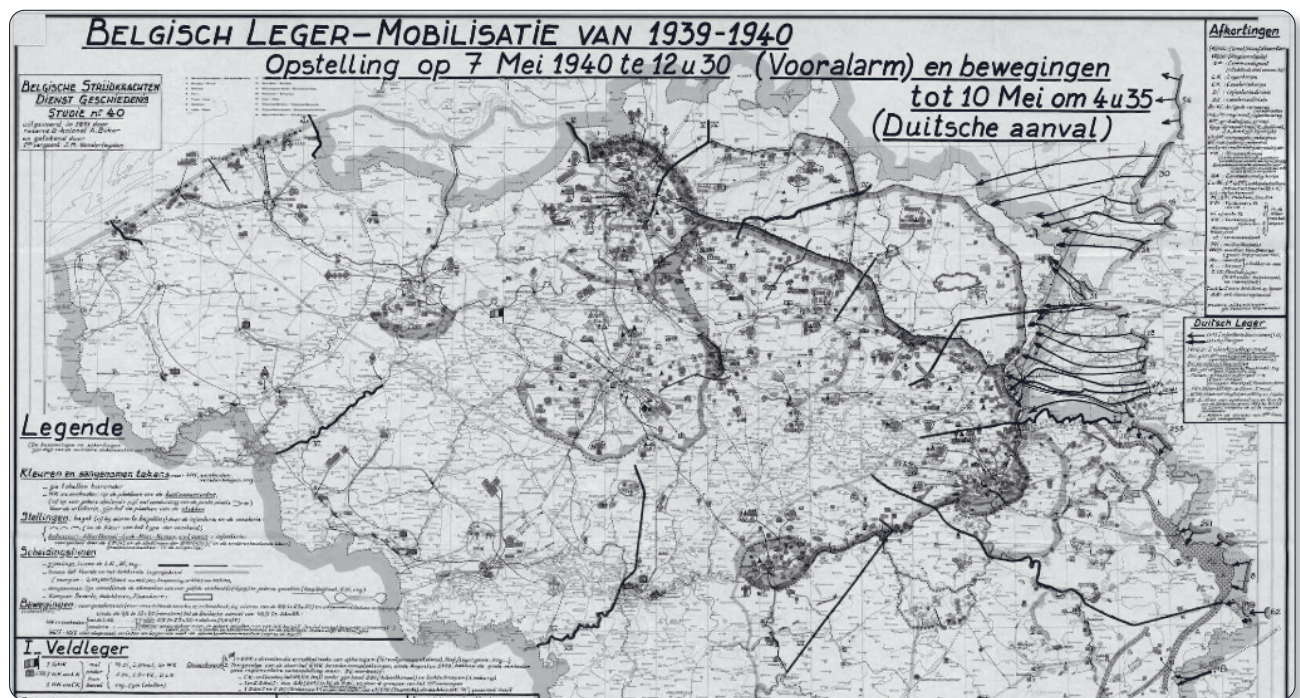
Binnen het neutraliteitskader werd door de Belgische legerleiding en door de geallieerden in 1939 een nieuw verdedigingsplan opgesteld toen het duidelijk werd dat van alle landsgrenzen de oostgrens het meest bedreigd werd. Het geallieerde 'Plan Dijle' bestond eruit dat het Belgische leger zich stapsgewijs zou terugtrekken naar het centrale gedeelte van het land, terwijl de Britten en Fransen vanuit het westen zouden oprukken om de Duitse invaller tegen te houden voor de oevers van de rivier de Dijle.

Om dit plan te realiseren werden er in drie opeenvolgende verdedigingslinies, op verschillende plaatsen defensieve stellingen aangelegd.

Afb. 8. Het verdedigingsplan in kaart gebracht naar de situatie op 9 mei 1940.

moest worden, heeft de regering toch gekozen voor een verdediging in de diepte. Deze ver-

Afb. 7. Overzichtskaart van de verdedigingslinies en de opstelling van het Belgisch leger.

Het verdedigingsplan in kaart gebracht naar de situatie op 9 mei 1940

Aan de vooravond van de Duitse aanval heeft het Belgische leger het grootste deel van zijn troepenmacht naar het oosten gericht. Desondanks wordt toch nog enige waan van neutraliteit behouden en blijven er ook enkele formaties de Franse grens bewaken. Na een jarenlange polemiek in de jaren 20 en 30 over de juiste manier waarop het Belgisch grondgebied verdedigd

dediging omvat de 'K.W. Stelling' die tussen Koningshooikt in het noorden en Waver in het zuiden loopt en verbindt de Versterkte Positie Antwerpen met de Versterkte Positie Namen. In het oosten van België vormen het Albertkanaal en de Versterkte Positie Luik een dekingsstelling. Het Bruggenhoofd Gent fungeert als het nationale bolwerk.

De Achttiendaagse Veldtocht 10 - 28 mei 1940

In de vroege ochtend van 10 mei start het Duitse

leger de grondaanval op België. Dit gebeurt zowel in de Ardennen als ook ter hoogte van Maastricht. Via beide assen wil de vijand doorstoten naar het noorden van Frankrijk om also de geallieerde legers te omsingelen. De geallieerden zijn zich hiervan nog niet bewust. Van noord naar zuid trekken het Franse 7de Leger, de British Expeditionary Force en het Franse 1ste en 9de Leger België binnen om het 'Plan Dijle' uit te voeren en een lange frontlinie uit te bouwen die het Nederlandse leger moet verbinden met de Maginotlinie. De Duitsers kijken tevreden toe hoe de geallieerden in de val lopen. Duitse pantserseenheden rukten tijdens de Achttiendaagse Veldtocht echter snel en verrassend door de Belgische Ardennen op naar Het Kanaal. Ze sneden daarmee de Britse en Franse troepen af die naar centraal België waren opgemarcheerd.

Eind mei 1940 waren de *British Expeditionary Force* en vele Franse soldaten bij Duinkerken (Noord-Frankrijk) door de Duitsers ingesloten.

44

Afb. 9. Kaart De Engelse en Franse militairen ingesloten bij Duinkerken.

De Engelsen en Fransen wisten het strand aldaar nog te bereiken.

Afb. 10. Beeld uit film *Dunkirk* uit 2017.

Tussen 26 mei en 4 juni 1940 werd er een groot-schalige evacuatie, 'Operatie Dynamo', uitgevoerd om 218.226 manschappen van het Britse Expeditieleger en 123.095 Fransen uit hun benarde positie te bevrijden. In de film *Dunkirk* uit 2017 is dit terug te zien.

De capitulatie

Koning Leopold III, die tevens opperbevelhebber van het Belgische leger was, stond voor een onmogelijke beslissing. De Belgische strijdkrachten waren uitgeput, en verdere weerstand zou leiden tot onnodig bloedvergieten zonder de uitkomst van de oorlog te beïnvloeden. In een controversiële beslissing koos Leopold III er op 28 mei 1940 voor om te capituleren, in de hoop levens te sparen en verdere vernietiging te voorkomen. Deze beslissing werd genomen zonder overleg met de Belgische regering of geallieerde leiders, wat tot spanningen en kritiek leidde.

Afb. 11. Koning Leopold capituleert *Courant Nieuws van de Dag* 29 mei 1940.

De capitulatie werd ondertekend in het hoofdkwartier van het Duitse Zesde Leger in het kasteel de Lannoy te Anvaing, bij Doornik. België werd vertegenwoordigd door generaal-majoor Derausseau en kapitein-commandant Liagre.

Afb. 12. De capitulatie van België op 28 mei 1940.

Afb. 13. De ontwapening van het leger na de capitulatie.
© Stadsarchief Antwerpen.

Krijgsgevangenen

Na de capitulatie ontstond er onmiddellijk verwarring. Het was namelijk niet duidelijk of het Belgische leger, dat bij de mobilisatie uit ruim 600.000 militairen bestond, collectief gedemobiliseerd dan wel krijgsgevangenen was.

Tegenstrijdige instructies van het Duitse opperbevel en de Duitse focus op de Slag om Frankrijk maakten de situatie niet helderder.

Op veel plaatsen wisten soldaten zich intussen in de chaos uit de voeten te maken en naar huis terug te keren.

Pas enige dagen later herstelden de Duitsers de orde. Op 6 juni 1940 kwamen er van het Duitse opperbevel eenduidige richtlijnen voor de 'demobilisatie' die gebaseerd waren op een principebeslissing van Hitler van 28 mei 1940.

De Vlamingen mochten gaan en ook een aantal beroepscategorieën die nuttig waren voor de economie.

Afb. 14. Entlassungsschein. Bron: 18daagsveldtocht.be.

Voor hen die al in Duitsland waren of onderweg daar naartoe, kwam de beslissing echter te laat. Zo ook voor de krijgsgevangenen aan boord van de vier schepen die in de morgen van 30 mei 1940 uit de haven van Walsoorden in Zeeuws-

Vlaanderen waren vertrokken. Als het de bedoeling was de Vlamingen bij het begin te begunstigen tegenover de Walen, mislukte dat faliekant. De diepere reden voor de vrijstelling was dat in de opvatting van Hitler, op grond van een oude hypothese uit de 19e eeuw die hem politiek goed uitkwam, de Vlamingen (ook) tot de Germanen gerekend werden.

Na de richtlijnen van het opperbevel begonnen de Duitsers met het hergroeperen van militairen die geen 'Entlassungsschein' (vrijlatingsbrief) hadden.

Afb. 15. Belgische krijgsgevangenen op een verzamelplek voordat zij door de Duitsers afgevoerd worden.

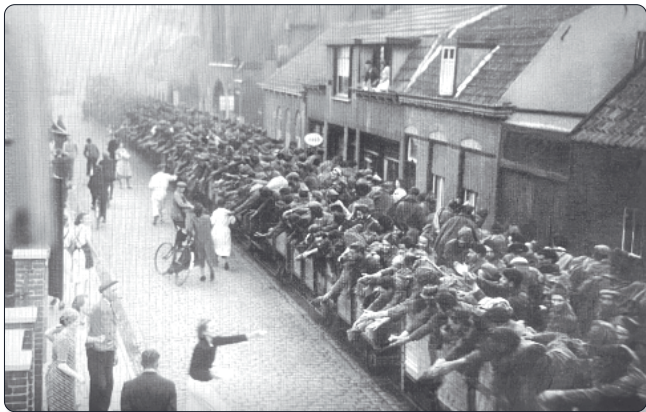
Vanuit de verzamelplekken werden ze geleidelijk naar Duitsland overgebracht, met de trein in veewagons, maar ook te voet en met binnen-

45

Afb. 16. Krijgsgevangenen worden afgemarcheerd naar een onbekende bestemming.

vaartschepen via Nederlandse waterwegen. Het was nu aan de Duitse overwinnaars om de Belgische krijgsgevangenen veilig te vervoeren naar de kampen en ondertussen in hun noden te voorzien. Al snel werd duidelijk dat de bevoorrading slecht geregeld was. De afgevoerde krijgsgevangenen werden slecht of niet geravitailleerd. Vanaf hun verzamelplek in België werden de krijgsgevangenen afgemarcheerd en met de tram van Axel of Zaamslag naar de haven van Walsoorden aan de Westerschelde gebracht om daar aan boord te gaan van een vrachtschip.

Afb. 17. Belgische en Franse krijgsgevangenen worden op 28 mei 1940 door het centrum van Axel met de bieten-trein van de ZVTM afgevoerd naar de haven van Walsoorden. © Oorlogsmuseum Gdynia Axel.

Afb. 18. Bietentrein van de ZVTM (Zeeuwsch-Vlaamse Tramweg-Maatschappij) met krijgsgevangenen. © Zeeuwse Bibliotheek.

Uiteindelijk kwamen er 225.000 Belgische soldaten aan in Duitsland.

Tussen augustus 1940 en maart 1941 mochten er 105.000 Vlaamse krijgsgevangenen naar huis. Op het einde van de oorlog bleven er nog 67.000 over (64.608 Franstaligen en 2.392 Vlamingen)

Onze Belgen op transport

Afb. 19. Krijgsgevangenen op weg naar de schepen in de haven van Walsoorden. © Beeldbank Zeeland.

Afb. 20. De binnenvaartschepen liggen klaar om de krijgsgevangenen verder te vervoeren. © Beeldbank Zeeland.

Vanuit Walsoorden in Zeeuws-Vlaanderen gingen 'Onze Belgen' vermoedelijk al op donderdagmorgen 30 mei 1940 rond een uur of negen, toen er nog volop verwarring was, als krijgsgevangenen aan boord van de 'Rhenus 127', op transport naar een onbekende bestemming.

Afb. 21. Kaartje vaarroute Walsoorden - Willemstad.

Afb. 22. Krijgsgevangenentransport per schip uit Zeeland naar Duitsland. © Beeldbank Zeeland, Collectie Ten Kate.

Hoe was de situatie in Willemstad vóór de ramp?

In het Defensieplan van 1939-1940 had de vesting Willemstad een voorverdedigingstaak voor het Zuidfront van Vesting-Holland, het kerngebied van de Nederlandse landsverdediging. Tegenover deze voorverdediging lag het feitelijke Zuidfront aan de noordzijde van het Hollandsch Diep.

Het 'bruggenhoofd Willemstad' moest het oversteken van de vijand bij deze positie belemmeren.

Een onmogelijke taak, gezien de minimale, zwakke militaire bezetting. Willemstad, met toen ongeveer 2.000 inwoners, waarvan ongeveer 800 in de vesting, had zich op een oorlog voorbereid met een Luchtbeschermingsdienst.

Dat was een vrijwilligersorganisatie belast met de taak om burgers te beschermen tegen lucht-aanvallen. De operationele leiding van deze organisatie hadden huisarts dokter Schiphorst en veldwachter Van der Mooren.

De organisatie was door hen goed gestructureerd en samengesteld. Er waren verschillende afdelingen en er werd ook geoefend.

Na de Duitse inval capituleerde Willemstad al op 14 mei 1940 na de Duitse dreiging Willemstad, net als Rotterdam de dag ervoor, te bombarderen. De vesting kreeg na de capitulatie een Duitse bezetting.

Afb. 24. Legitimatiebewijs Luchtbeschermingsdienst mevrouw A.A. Groen.

stad en de Belgen ontstaan en gebleven.

Hartverscheurend zijn de krantenfoto van de begrafenis met Duitse militaire eer van de eerste drie slachtoffers op 1 juni 1940 op de algemene

GENEESKUNDIGE AFDEELING. Leider: arts M.G.SCHIPHORST. Plaatsverv.leider: Zr.H.BUYS. Ploegleider Buitengemeente: S.v.d.MEER. Posten: Noodhospitaal: Chr.Bewaarschool Voorstraat. Materiaalpost: Commandopost Raadhuis. Hulppost: N.H.School, St'dijk. E.H.B.O.tasschen bij: A.v.d.Linden Bz. Voorstraat. Mej.J.de Man, Stadschendijk. Mej.A.Dane Cd. Stadschendijk. W.H.Hordijk Jr. Heldijk. Kenmerk: armband LUCHTBESCHERMINGSDIENST-GENEESKUNDIGE DIENST of E.H.B.O. Taak: opzoeken van en verlenen van eerste hulp aan gekwetsten en hulpbehoevenden; vervoer der gewonden; verzorging der gewonden in noodhospitaal en hulpposten; ontsmetten en verzorgen van gasbesmetten. Materiaal: Noodhospitaal Chr.Bewaarschool Voorstraat: 2-6 bedden; verbandvoorraad; ontsmettingsmateriaal; medicijnvoorraad; linnen-	laarzen; rubberhandschoenen; helmen; 2-3 brancards; E.H.B.O.-trommels; eventueel aanvullen in woning arts M.G.Schiphorst(o.a.zuurstofkoffer). Commandopost Raadhuis: 4 draagbaren; 2 verbandtassen. Auto voor ziekenvervoer: auto arts M.G.Schiphorst; elke 4 persoons auto; vrachtwagens. Post Ned.Herv.School Stadschendijk: 1 brancard; verbandtas; laarzen. Uitrusting personeel: verbandpakje; gasmasker; gedeeltelijk met: helm - laarzen - handschoenen - sjaantaarns. Toegevoegde ordonnansen: F.v.d.Linden - Noodhospitaal. Opkomen: na oproep; bij luchtalarm, naar de tevoren aangewezen	10 - Personeel: Plaats v.Opkomst: Zr.H.Buys Noodhospitaal Mw.W.Timmers " Mw.E.Goumare " Mej.A.A.Groen L.L.v.Sprang G.N.Klein Adr.v.d.Linden C.A.Rijndorp P.M.v.d.Sande A.A.Veermans H.C.v.d.Made P.B.v.d.Gijp B.N.Rossen D.C.v.Weazel Mw.H.Schiphorst-v.d.Berg Apotheek A.4b Hr.A.v.d.Linden Bz. Commandopost. Hr.S.v.d.Meer, N.H.School, St. Mej.J.de Man " " dijk Mej.L.Maris " Mej.A.Dane Cd. Handbrandspuit, St.dijk. Zoo noodig wordt een inrichting voor ontsmetting van gaszieken ingericht in dan nader aan te wijzen gebouw.
---	--	--

Afb. 23. Organisatie Geneeskundige Afdeling Luchtbeschermingsdienst Willemstad.

De scheepsramp

Na de ramp met de Rhenus op 30 mei kwam de hulpverlening in Willemstad snel op gang. De bevolking onder leiding van de mensen van de Luchtbeschermingsdienst lieten zich van de allerbeste kant zien.

De geestelijke zorg, de verwerking van de overlijdensaangiftes, de correspondentie met nabestaanden en de herdenkingen, als de nazorg, hebben een diepe indruk achtergelaten. In al deze jaren is er zo een band tussen Willem-

begraafplaats bij de Koepelkerk en de foto van het jongetje bij een begrafenis op diezelfde

Afb. 25. De eerste drie slachtoffers worden op de algemene begraafplaats bij de Koepelkerk met Duitse militaire eer begraven, Foto geplaatst in het Brabants Nieuwsblad van 11 mei 1950.

plek met zijn handen gevouwen staande achter zijn moeder of oma.

Unieke foto's

VAN het dramatisch gebeuren te Willemstad bestaan slechts weinig foto's. Zij werden tot nu toe nog niet gepubliceerd en het is te danken aan de vindingrijkheid van de huidige gemeentesecretaris van Willemstad, de heer Dane, dat zij aan de vergetelheid worden ontrukkt. De gemeentesecretaris wist zich namelijk te herinneren, dat een Willemstads fotograaf destijds afdrukjes bewaarde van de films welke hem door de Duitsers ter afwerking werden aangeboden..... De man had ook enige Leica-opnamen van de ramp achtergehouden.

Afb. 26. Krantenbericht kort na de ramp.

Afb. 27. Begrafenis slachtoffers algemene begraafplaats Koepelkerk.

Zie ook de beelden van de nabestaanden bij de onthulling van het monument, bij de andere herdenkingen. We hebben iedere keer opnieuw de emotie gezien van de overlevenden.

De tentoonstelling

In de tentoonstelling in het Mauritshuis komen de scheepsramp, de reddingsactie en hulpverlening, de zorg voor de gewonden, de berging en het begraven van de slachtoffers, de vormgeving en inrichting van de Erebegraafplaats aan het Hollandsch Diep en de jaarlijkse herdenking aan de orde.

In De Ravelijn van november 2020 is hierover een artikel gepubliceerd.

'Onze Belgen niet langer anoniem'

We kennen allemaal de naam van het schip waarop de omgekomen slachtoffers vervoerd werden.

We weten dat er namen op het monument en de grondstenen op de Erebegraafplaats staan. Maar kennen wij één of meer namen van de slachtoffers? Wat weten we van hen? Hoe oud waren ze, waar kwamen ze vandaan, hoe zagen ze eruit, is er in hun woonplaats een herinnering aan hen? Op deze retorische vraag geeft de tentoonstelling een antwoord.

Afb. 28. De Slachtoffers.

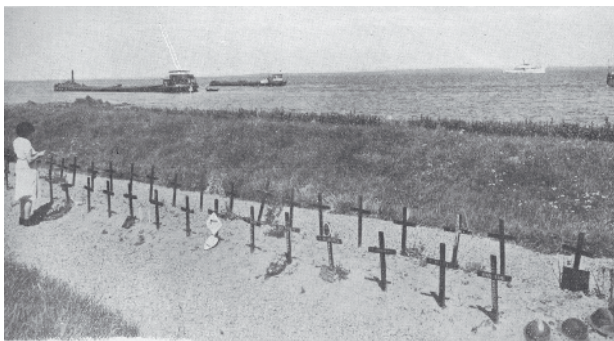
Ieder slachtoffer heeft zijn eigen verhaal. Wij hebben getracht de slachtoffers 'een gezicht' te geven. Zij staan met de andere soldaten die hier of elders een (laatste) rustplaats hebben gekregen in deze tentoonstelling centraal.

We projecteren doorlopend hun namen en leeftijd, hebben op basis van de foto's die we hebben kunnen bemachtigen een collage van een aantal krijgsgevangenen en soldaten en een naslagwerk van alle slachtoffers samengesteld, dat u op de tentoonstelling kunt zien. Op een later tijdstip wordt het overzicht op onze nieuwe website geplaatst.

Afb. 29. Naslagwerken met informatie over de slachtoffers.

Van de 166 slachtoffers van de ramp met de ‘Rhenus 127’ hebben er 147 een laatste rustplaats gekregen in Willemstad.

Afb. 30. Massagraf aan het Hollandsch Diep.

17 slachtoffers zijn, vóór de onthulling van het monument op de Erebegraafplaats, in België begraven of herbegraven. Hun namen staan daarom niet op het monument of op een grondsteen.

Afb. 31. Monument met grondstenen links en rechts met namen Militaire Erebegraafplaats aan het Hollandsch Diep.

Van tien slachtoffers is aangifte gedaan, zijn hier begraven, maar zij konden niet worden geïdentificeerd. Het monument geeft de aanduiding 12 onbekend/inconnus.

Een sluitende verklaring voor het verschil van die twee is er niet en zal er wellicht ook nooit meer komen.

Afb. 32. Aanduiding op het monument - 12 onbekenden inconnus.

Er zijn nog wel zes vermisten waarvan de namen bekend zijn en waarvan aangenomen wordt dat zij aan boord van de Rhenus 127 waren. Het is niet uitgesloten dat hier een relatie is met de

zojuist genoemde tien niet-geïdentificeerde slachtoffers. U ziet dat er nog steeds onbeantwoorde vragen zijn over het aantal slachtoffers en een verklaring voor de verschillen.

In 1962 zijn de 15 slachtoffers van de Rhenus 127 die elders geborgen en begraven waren (in Dinteloord, Zuid-Beijerland, Den Bommel, Ooltgensplaat) en tien Belgische militairen die elders omgekomen zijn, alsnog in Willemstad herbegraven. Hun namen staan op twee grondstenen vóór het monument vermeld.

W. A. BEPPELIS 24-1-1905	G. H. J. BUCHER 14-1-1911	P. J. THIBAUT 20-4-1925	G. J. VAN DER GRIET 12-1-1925
P. J. BOUTY 24-1-1920	J. V. DE COER 14-1-1911	P. J. SCHILLERT 2-4-1922	A. J. VAN DER GRIET 12-1-1925
J. G. FRANKS 30-7-1920	P. J. DE GROOT 1-11-1907	P. J. STERS 2-4-1922	P. J. VAN DE VILLE 13-1-1925
P. J. GILBERT 20-4-1921	H. J. JOLLENS 20-4-1907	J. M. STENDERS 25-4-1922	P. J. VERSTRAETEN 9-9-1923
P. DE KAT 2-3-1922	J. M. GAN 27-4-1909	P. J. STERS 25-4-1922	C. H. WILLEMSEN 21-5-1917
C. DE KAMPER 2-4-1922	P. J. HADDE 2-5-1918	P. J. TAE 20-5-1920	A. J. WILPART 2-12-1922

Afb. 33. De (nieuwe) grondstenen.

Van die tien was er één onbekende soldaat, die in 2015 alsnog geïdentificeerd is als Joseph van Calck. Hij was bij de bevrijding van Nederland op 27 september 1944 nabij Thorn gewond geraakt en afgevoerd naar een Duits militair veldhospitaal. Sindsdien was er nooit meer iets van hem vernomen. Na zijn identificatie is hij op 26 november 2015, met militaire eer, herbegraven op het Belgisch Ereveld op de Algemene Begraafplaats in Maastricht.

In de tentoonstelling kunt u daarvan een indrukwekkend filmpje zien.

Overlevenden en nabestaanden

Degenen die ook aan boord van de Rhenus 127 waren en de ramp overleefd hebben, zijn door deze ramp voor de rest van hun leven getekend. U kunt dat in de tentoonstelling zien in interviews en overlijdensberichten. Leest u ook het verhaal van Geert Polak elders in dit blad. Er zijn inmiddels geen overlevenden meer.

Herdenken

Door het jaar heen bezoeken nabestaanden en oud-strijders nog steeds de Erebegraafplaats. En ook nog steeds op Tweede Pinksterdag, de dag dat traditioneel de internationale herdenking plaatsvindt.

Een delegatie van oud-strijders uit Tienen – Groot Kortenen houdt aan deze traditie vast, ook dit jaar weer. Onder de aanwezigen waren ook nabestaanden. Zo was er Willy Van de Velde, 86 jaar oud, zoon van soldaat-milicien bij het 22e Linierregiment René Henri Van de Velde

uit Lokeren, die op 27-jarige leeftijd bij de Ramp omgekomen is. Zijn lichaam is in Den Bommel geborgen en hij is daar begraven.

Bij het samenvoegen van de Belgische gesneuvelden is René Henri Van de Velde op 24 september 1962 op de Erebegraafplaats in Willemstad herbegraven. Zijn naam is vermeld op een grondsteen voor het monument op de Erebegraafplaats. In zijn woonplaats Lokeren is zijn naam vermeld op het oorlogsmonument.

Afb. 34. Oorlogsmonument in Lokeren Heiende met daarop de naam van Van de Velde René, alsook de naam van De Messemaeker Cyriel die eveneens bij de Ramp met de Rhenus 127 omgekomen is. © Traces of War.

In zijn portemonnee draagt Willy, die zijn vader niet gekend heeft, zijn bidprentje. Op het prentje staat onder meer de volgende tekst:

'Mijn dierbare echtgenote, groot en zwaar is de slag die u komt te treffen, doch troost u, er komt een dag dat we weer samen zullen zijn en dan kunnen ons geen rampen meer overkomen, neen, dan zal niets meer vermogen ons nog te scheiden. Breng ons kindje deugdzaam op, 't zal eens uw troost worden en een blijvende herinnering aan onze liefde.'

Afb. 35. Cyriel de Messemaecker 26 jaar - soldaat-milicien 2 Liniereregiment woonachtig in Lokeren - slachtoffer Ramp Rhenus 127.

Afb. 36. Willy Van de Velde, 86 jaar oud, bij de herdenking op 9 juni 2025 bij de grondsteen waarop de naam van zijn vader vermeld is.

Afb. 37a.

Afb. 37a en 37b. Het bidprentje van René Henri Van de Velde in de handen van zijn zoon.

Ook was aanwezig Willy Hutsebaut, een neef van Richard Hutsebaut, soldaat-milicien bij het 7e Regiment Artillerie, afkomstig uit Evergem, die op 29-jarige leeftijd omkwam bij de Ramp. Zijn lichaam is op 7 juni 1940 geborgen en hij heeft zijn laatste rustplaats gekregen in het massagraf aan het Hollandsch Diep. Zijn naam is vermeld op het in 1950 geplaatste monument.

Afb. 38. Willy Hutsebaut, neef van slachtoffer Richard Hutsebaut.

Verder was aanwezig Stefaan Baetens uit Duffel.

Afb. 39. Bidprentje Richard Hutsebaut.

Hij stuurde op 20 mei 2025 een e-mail, want hij wil in Willemstad graag een herdenkingsplechtigheid bijwonen. De broer van zijn vader, Florimond Baetens ligt hier begraven. Ik stuurde hem informatie en voegde daar de pagina over zijn oom uit de informatiemap van de slachtoffers bij. Dan komt er bericht terug. Hij hoopt het gedenkprentje van zijn nonkel te kunnen bemachtigen. Ik stuurde hem een foto daarvan. Hij reageert per kerende post met: 'Zeer zeer hartelijk bedankt. Doet me goed aan 't hart.'

51

Afb. 40. Bidprentje Florimond Baetens, soldaat-milicien bij het 15^e Linieregiment, was woonachtig in Duffel.

De naam van Florimond Baetens staat op het monument. Ook in zijn woonplaats Duffel komt

zijn naam voor op het oorlogsmonument aldaar.

Afb. 41. Het oorlogsmonument in Duffel met rechtsonder bij Overleden krijgsgenangen, Baetens F.

De dood heeft op haar zeis geschreven: Ik ontzie niemand, rijk of arm, oud of jong, allen zult gij vallen onder de snijdende slagen mijner zeis.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
Mijnheer

WILLEM ZURINGS

Soldaat bij het 15^e Linie, 6^e Compagnie,
IIe Batt., Klas '34.

Echtgenoot van Mevrouw

PAULA FRANCKAERT

Geboren te Borgerhout, op 10 Maart 1914,
en gestorven voor het Vaderland tijdens de
scheepsramp te Willemstad, op 30 Mei 1940.

Blij en fier ging hij heen om de verdediging van zijn Vaderland ter zijde te staan. Onverpoosd zichzelf vergetend, stond hij in 't grootste gevaar. Reeds koesterde hij de zoete hoop in zegevierenden jubel zijne dierbaren weder te zien, maar vrij en rein van ziel, hart en geest, vloog hij ten hemel, naar den eeuwigen vrede, de oneindige vreugde.

Geliefde Echtgenoot. Ouders en Familie, waarom zoekt Gij mij? Ik hoor toe aan de schaar der roemrijke helden.

Lieve Echtgenoot, vooral aan U moet het scheiden vreeselijk zijn; troost U en leg alle bekommernissen in den schoot van de Goddelijke Voorzienigheid.

En gij mijn teergeliefde dochttertje, die nog niet beseft welke slag U treft, weest in uw later leven den steun en troost uwer moeder, aan wie de zorg voor uw verdere opvoeding wordt toevertrouwd.

Moed! Moed! Gij allen die hem beweent, weest fier op hem, die roemrijk sneuvelde voor recht en vrijheid, put uwen troost uit de ééne bron van troost: Gods oneindige goedheid en liefde.

Mijn Jezus barmhartigheid. (300 d. afl.)

Fr. Verberck-Oeyen, begr., Deuzeld. Tel. 584.80

Aan het begin van dit artikel is een foto geplaatst van de opening van de tentoonstelling met Inez en Willy Miguez, de kleinkinderen van Willem Zurings.

De grootvader van Inez en Willy Miguez, Guilielmus Julianus (Willem) Zurings, soldaat-milicien bij het 15^e Linieregiment, is op 5 oktober 1940 als laatste slachtoffer van de Ramp met de Rhenus 127 geborgen.

Zijn naam staat vermeld op het monument en op het oorlogsmonument in zijn woonplaats Schoten.

Zijn kleinkinderen wonen al van jongs af aan de herdenkingen bij.

Afb. 46. Oorlogsmonument in Schoten - Traces of War.

Dit geeft aan dat de slachtoffers van de ramp vanuit België niet vergeten zijn en worden.

Wij mogen ze ook niet vergeten, wij moeten de geschiedenis levend houden, doorgeven en blijven herdenken, óók in Willemstad.